

Michl, Josef B.

K problémům dvou spisovných jazyků v Norsku

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1955, vol. 4, iss. A3, pp. [49]-62

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100232>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JOSEF B. MICHL

K PROBLÉMŮM DVOU SPISOVNÝCH JAZYKŮ V NORSKU

I. ÚVOD

Norsko má dva spisovné jazyky. Obou se užívá v úřadech, ve škole, v rozhlase, úřední listiny je nutno tisknout ve dvojnásobném vydání, státní úředníci musí znát oba jazyky slovem i písmem. Oba jazyky jsou živé, oba mají rozsáhlou literaturu. Již více než sto let stojí proti sobě dva jazyky, dva jazykové tábory. Jeden jazyk, „mladší“ novonorský landsmål (nynorsk), vznikl v polovině minulého století z norských dialektů. Je v mladistvém rozběhu a útočí na druhý jazyk, riksmål (bokmål), který vyšel z dánštiny. Tři reformy měly přiblížit oba jazyky, překlenout velké rozpory, zmenšit napětí mezi oběma tábory a najít základnu pro celonárodní norský jazyk.

Norské jazykové problémy potvrzují, že „jazyk i zákony jeho rozvoje lze pochopit jen v tom případě, studuje-li se v nerozlučném spojení s dějinami národa, jemuž patří studovaný jazyk, a který je tvůrcem a nositelem tohoto jazyka“.¹ Všimněme si zde jen zcela stručně, jaké historické okolnosti vedly ke vzniku dvou spisovných jazyků v Norsku. Jinak odkazují na práci Emila Waltra o jazykovém boji v Norsku (1929)² a na nástin severských řečí prof. Fr. Kaldy.³

Norština patří mezi severské jazyky, které se začaly rozlišovat v době kolem vikingských výprav (8.—11. stol.) z řeči v podstatě jednotné, jak ukazují runové nápisy. V 11. století se projevují jasnější rozdíly, tvoří se základ pro čtyři budoucí literární jazyky ve dvou skupinách: norštinu a islandštinu (západní severština), švédštinu a dánštinu (východní severština).

Politické poměry v Norsku nutí mnohé svobodomyšlné Nory k tomu, aby opustili zemi a našli si nový domov. Tak je osazen Island, kde rozkvétá a uchovává se většina skvělých památek norskó-islandské literatury (Edda, sagy, Heimskringla a jiné). Od 12. století upadá norská říše, od 14. století až do r. 1814 je Norsko spojeno s Dánskem, dánská nadvláda se projevuje politicky, hospodářsky i kulturně. Dánská šlechta získává v Norsku mnoho vlivných míst i majetku, Dánové jsou úředníky, biskupy a kněžími. Vliv dánštiny roste, dánština znenáhla vytlačuje značně příbuznou norštinu, a to zejména mezi měšťany, kteří získávají hospodářské výhody a jsou ochotnější spolupracovat s Dány. Tak jsou nejdříve podánštěna norská města, kdežto na venkově, zejména v horských údolích západního Norska, se udržují mluvené norské dialekty, které jsou pokračováním staré nebo střední norštiny. S malými změnami se uchovávají až do 19. století.

Koncem 18. a začátkem 19. století se formuje novodobý norský národ. Při tomto procesu působí jednak evropské myšlenkové proudy, jednak hospodářský rozmach a nastupující kapitalismus. Osvicenské tendence vyvolávají v Norsku silné národní cítění. Vzmáhající se buržoasie podněcuje nacionální hnutí, neboť rovnoprávnost s Dánskem tu znamená pro norskou buržoasii nové hospodářské

možnosti a zisky. „Kapitalismus, který vtrhl do klidného života zatlačených národů, burcuje tyto národy a uvádí je do pohybu.“⁴ Mladá norská generace žádá zrovnoprávnění s Dánskem, chce získat vlastní vládní orgány a úřady, norskou universitu. Dánsko se marně snaží udržet Norsko některými ústupky. R. 1811 je založena norská universita, r. 1814 se Norsko odděluje od Dánska, avšak je (již s vlastní ústavou) spojeno personální uní se Švédskem až do r. 1905, kdy konečně získává státní nezávislost.

Kolem r. 1800, kdy již mnozí Norové uvažují o vlastním státě, dosahuje dánština vysoké úrovně. I v Norsku se upevňuje postavení dánštiny, školní vyučování dbá o naprostou čistotu jazyka, odstraňují se vlivy norských dialektů. V Norsku se užívá dánštiny v úředním styku, je řečí vzdělanců, měšťanů a slavnostních příležitostí. Ti, kteří chtějí vypadat vzdělaně, mluví dánsky, často ovšem drobnými výrazy prozrazují svůj norský původ. Dánština v Norsku se také většinou odlišně vyslovuje s norskými hláskami a hlavně s norským melodickým přízvukem, kterého dánština nemá. Čistě dánská výslovnost je proti tomu charakterisována ještě „rázem“ (stød), který je i pro Nory těžko napodobitelný. Třebaže se tedy dánština rozšiřuje po celém Norsku a děti se učí ve škole dánsky, vyslovují se dánská slova norský, s norskou melodií slovní i větnou. Tak vzniká a dále se vyvíjí „dánská norština“ (dansk-norsken), která se v různých krajích vyslovuje různě podle povahy místního dialektu.

V jazykové otázce hrají v Norsku značnou roli zeměpisné a hospodářské poměry. Tu stojí proti sobě západní hornaté kraje s nedostatkem zemědělské půdy proti otevřenějším a bohatším zemědělským končinám norského východu a jihu. Prostorné, lehce přístupné a nejhustěji obydlené východní a jižní Norsko se jazykově více vzdálilo od staré norštiny. Jiným vývojem však prochází jazyk nepřístupných, odlehlých a řídko obydlených horských krajin západního Norska. Tu není přímých důvodů ke změnám, řeč obyvatelů horských osad, často jednotlivých domů, řídko rozsetých po srázných stráních, setrvává při starém a vyvíjí se po svém. Tu se uchovává bohatá stará řeč, z níž vychází norský landsmål.

Norské dialekty mají rozhodující podíl na bouřlivém jazykovém dění v Norsku v 19. a 20. století. Není zde místa k podrobnějšímu výkladu o jednotlivých dialektech, musíme si však uvědomit, že v nich je jádro našeho problému. Uvedeme aspoň, že se norské dialekty dělí většinou na západní a východní (podle některých znaků i na severní a jižní). Vedle rozlišujících znaků jsou v nich i prvky společné. Ty mají velkou důležitost v norském jazykovém boji, neboť umožňují práci na společné základně pro přibližování obou jazykových forem.

II. VÝVOJ PO R. 1814

I po r. 1814 zůstává v Norsku spisovnou řečí dánština. Vlivem dokonalejšího vyučování a dánských knih se ještě více upevňuje. Spisovný jazyk v Norsku je nazván „norštinou“ a již začíná jazykový spor mezi Dány a Nory o název jazyka. Dánové vyslovují podivení nad tím, že jazyk, který byl do r. 1814 zván dánštinou, se náhle nazývá norštinou. Norská universita řeší r. 1815 spor prohlášením, že jazyk je majetkem Norska i Dánska. Aby se vyhnuli jménu dánština, označují někteří Norové společný jazyk „materština“ (modersmålet), jiní „dansk-norsk“ nebo „norsk-dansk“. V Norsku se po r. 1814 užívá cílevědomě norských slov a obrátů, objevují se i norrønní (staronorské) a švédské výrazy. Zvláštní význam pro ponorštování (fornorsking, oppnorsking) spisovného jazyka v Norsku má Bjerregaardova hra Fjeldeventyret (Dobrodružství na horách) z r. 1824, kde se objevuje také gudbrandalské nářečí.

Rychlejší spád v norském jazykovém vývoji nastává kolem r. 1830 hlavně zásluhou básníka Henrika Arnolda Wergelanda, který je mluvčím norského lidu (vydává časopis For Arbeidsklassen — Pro dělnickou třídu) a bojovníkem za vlastní norský jazyk. Svým dílem uvádí do spisovného jazyka na 1500 norských slov, usiluje o jazykové osvobození a uplatnění lidové mluvy. Píše r. 1832 zásadní článek „O norské jazykové reformě“ (tiskem r. 1834). Jeho přítel J. A. Hielm navrhuje spisovný jazyk na základě městské řeči (bymål), která přijme ponorštu-

jší prvky z dialektů. Proti tomu se staví historik P. A. Munch a doporučuje, aby byl vytvořen čistě norský spisovný jazyk na základě staré norštiny či islandštiny a venkovských dialektů. Proto bývá Munch nazýván „máltankens fader“, t. j. otec myšlenky jazykového landsmálského hnutí.

Ponorštování a silný vliv na další jazykový i literární vývoj se projevuje v Norských lidových pohádkách (Norske Folkeeventyr), které v letech 1841—1844 vydávají P. Chr. Asbjørnsen a Jørgen Moe. Třebaže je v nich jazyk v podstatě dánský a teprve v dalších vydáních se objevuje více norských prvků, znamenají pohádky mezník pro norskou prózu: oživuje tu čistě norský styl po vzoru starých sag. Jejich styl a ryze norský tón, shodný se skutečnou lidovou mluvou, je základem pro pozdější literaturu, a to v obou norských jazykových formách. Silněji se projevuje již od poloviny 19. století. Bjørnsonův a Ibsenův volný a přirozený výraz má hlavní kořeny v řeči pohádek.

V jazykových snahách, které zahájil Wergeland, pokračují Asbjørnsen a Moe, velký krok kupředu pak činí Henrik Ibsen a zejména Bjørnstjerne Bjørnson, který se snaží dalším ponorštováním dát jazyku norskou vnější podobu. Návrh na systematickou jazykovou reformu podává profesor C. A. Holmboe. Theoreticky i prakticky uskutečňuje myšlenku ponorštování školský a jazykový pracovník Knud Knudsen (1812—1895), nazývaný „otec riksmálu“. Ve svém hlavním slovníkovém díle se zabývá nenorskými a norskými prvky, vymycuje slova vypůjčená z dánštiny a němčiny, navrhuje místo nich slova norská a zavádí norské koncovky. Má velký vliv na Ibsena a spolu s Bjørnsonem provádí nové jazykové zásady v divadle, které hraje důležitou roli v norském jazykovém vývoji.

Wergelandovi následovníci pokračují v ponorštování, snaží se dojít k cíli cestou vývojovou. Vycházejí při tom z dánského spisovného jazyka v Norsku a zavádějí do něho norské výrazy z lidové mluvy. To je cesta k budoucímu „riksmálu“ (říšskému jazyku), který je později nazván „bokmål“ (knižní jazyk). Cestou revoluční jde Ivar Aasen, který vytváří ze západonorských dialektů novou formu norštiny — „landsmål“ (jazyk venkovský nebo zemský), později nazvaný „nynorsk“ (novonorština). Norské dialekty do té doby literárně nežijí, třebaže se již od 17. století objevují drobné i větší pokusy zachytit slovník a gramatickou stavbu některých dialektů. Hlavním tvůrčím projevem norských nářečí jsou lidové písně.

Ivar Aasen, otec landsmálu, je jedinečná postava norské jazykové historie. Přichází bez předchůdců, bezprostředně s novým spisovným jazykem, kterým navazuje přímo na starou norštinu středověku. Jeho zásah dává jazykovému vývoji zcela nový směr, přivádí do varu celý národ, je původcem nového spisovného jazyka a tím inspirátorem obsáhlé nové literatury.

Ivar Aasen (1813—1896) pochází ze selské rodiny ze západonorského kraje Sunnmøre. Do 17 let pracuje v zemědělství, vlastní pílí se vypracuje na venkovského učitele, opouští učitelování, dále se vzdělává a studuje dialekty svého kraje i jiných horských oblastí. Již r. 1836 píše článek *O našem spisovném jazyku* a poukazuje na to, že Norsko nemá dosud svůj nezávislý jazyk, přestože takový jazyk tu je; mluví jím ovšem jen prostý lid.

Aasen cestuje po celé zemi a shromažďuje materiál pro svoje velká díla. R. 1848 vydává velkou mluvnici lidového jazyka, r. 1869 ve 2. vydání s názvem *Norsk Grammatik*, r. 1850 vychází slovník norského lidového jazyka, ve 2. vydání 1870—1872 jako *Norsk Ordbog*.⁵ V těchto stěžejních dílech dokazuje Aasen, že norský národní jazyk, dosud skrytý pod nánosem dánštiny, je přímým pokračováním staré norštiny. Není to řeč mrtvá a znovuoživená, ani zapomenutá, je to řeč, kterou se jen mluvilo, která však nebyla pěstována literárně.

Roku 1853 vydává Aasen *Ukázky landsmálu v Norsku* (Prøver af Landsmålet i Norge). Je to návrh normální formy nového literárního jazyka, ukázky různých dialektů, essaye v novém jazyku a překlady cizích děl do landsmálu. Věda a vliv Munchův vybízejí zajít co nejdále ke staré norštině, k bohatému a plnozvučnému jazyku předků. Avšak původní úmysl, dát lidu nástroj vzdělání a morálního povznesení, nakonec dostává převahu a brání Aasenovi zajít do úplného extrému. Ale i tak dává Aasen pod Munchovým vlivem svému landsmálu poněkud archaický ráz, zejména v pravopisu.

Aasen téměř nepřihlíží k dialektům východonorským a již tím přivádí velkou část norského obyvatelstva do oposice proti landsmálu. Nejsilnější se uplatňují dialekty horských údolí a západonorských fjordů, které nejjasnější a nejčistější uchovávají dědictví staré norštiny. Tak dostává landsmál ráz ještě starobylejší než měla většina mluvených dialektů.

Norsko má tedy od r. 1853 dva spisovné jazyky. A od té doby se datuje prudký jazykový boj mezi starým jazykem — riksmálem a nastupujícím novým literárním jazykem landsmálem. Aasen sám ihned užívá landsmálu ve svých básních i v próze. Stará se všemi způsoby, aby nový literární jazyk dosáhl popularity u novinářů a spisovatelů a tím i u lidu. Brzy se objevují i zvučná básnická jména (A. O. Vinje, Arne Garborg), která stojí na počátku bohaté a úspěšné landsmálské literatury. Landsmál se uplatňuje v literatuře, mezi lidem i v politice. R. 1868 se tvoří landsmálské sdružení „Det norske Samlag“, jehož hlavním cílem je šíření landsmálu. O deset let později proniká lidová řeč i do školy. A r. 1885 dochází konečně ke zrovnoprávnění landsmálu s riksmálem.

Jazykový spor v Norsku je jen jedním článkem v boji za svébytnost národa, je to úporná snaha o získání a uplatnění jednoho z podstatných znaků národa — celonárodního jazyka. Novodobý norský národ, který se tvoří a konsoliduje v 19. století, potřebuje nezbytně svůj vlastní jazyk. Cesta k němu je rozdvojena: vede nejdříve ponoršťováním dánštiny, později i druhou cestou — vytvořením landsmálu. Cílem veškerého snažení je, aby se obě cesty setkaly.

Není bez zajímavosti povšimnout si analogie v norských a našich jazykových dějinách. Slovenská jazyková odluka a norský jazykový boj ukazují značnou podobnost a také časová shoda je pozoruhodná. Po Bernolákově pokusu vytvořit spisovnou slovenštinu podle západoslovenských dialektů přichází v polovině 19. století škola Štúrova, ruší dosavadní jazykovou jednotu a vytváří spisovnou slovenštinu na základe středoslovenské mluvy. Tu můžeme v Bernolákově poslovenštěné češtině vidět obdobu norského riksmálu, ve Štúrově slovenštině z odlehklých středoslovenských dialektů obdobu Aasenova landsmálu. Rozdíl je v tom, že v Norsku byl riksmál živým jazykem měst, kdežto na Slovensku chyběla vrstva, která by mluvila Bernolákovou slovenštinou. Časová shoda ukazuje na obdobu duchovních proudů a probouzení národů v Evropě.

Norsko

Slovensko

Roku 1836 uveřejňuje Aasen článek *O našem spisovném jazyku*, r. 1848 vydává Aasen landsmálskou mluvnici, r. 1850 vydává slovník landsmálu.

Roku 1845 vycházejí *Slovenské Národné noviny*, r. 1846 vydává Štúr své spisy *Nárečja slovenskua... a Nauka reči slovenskej*.

III. JAZYKOVÝ BOJ

Jazykový spor nastává ihned po uveřejnění Aasenových Ukázek landsmálu r. 1853, avšak opravdový boj puká tehdy, když mluvčí landsmálu volají po uplatnění své řeči ve státní správě, ve škole a na universitě. Až do konce 19. století a ještě ve 20. století je Norsko ve znamení boje landsmálu a riksmálu.

Hlavní současný zastávce sblížovacích tendencí obou jazyků profesor Didrik Arup Seip vidí vznik sporů v tom, že se vždy utkávali ti, kteří chtěli přihlížet k novým jazykovým poměrům, a ti, kteří k tomu nebyli ochotni. Ve své publi-

kaci o jazykové situaci a škole píše D. A. Seip: „Ať se nám to líbí či nelíbí, výsledkem je, že Norsko má dva spisovné jazyky. Oba jsou oficiálními jazyky, oba mají místo ve školách. Přes 30 procent norských dětí se učí ve škole novonorským landsmálem. Obou jazykových forem se užívá písemně na vyšších školách a v administrativě.“⁶

Škola je hlavním šířitelem nových myšlenek. Na základě zrovnoprávnění landsmálu s riksmálem (1885) vychází řada zákonů a nařízení o školách a o vyučovacím jazyku. R. 1890 je přijat zákon o studiu učitelů a učitelek, který stanoví také znalost landsmálu a jeho literatury. Kandidátům se dává možnost volby mezi oběma formami, avšak tak, že kandidát, který napíše norské thema landsmálem, užije alespoň v jednom z dalších dvou themat riksmálu. R. 1894 píše po prvé 7 kandidátů norské (hlavní) thema landsmálem, r. 1901 je odevzdáno 112 prací v landsmálu, 251 prací v riksmálu.⁷ Od r. 1929 je zákonem stanovena znalost obou jazyků písemně i ústně a přehled obou literatur.

Zákon o národních školách na venkově a zákon o městských národních školách z r. 1892 stanoví, že „správa školy určuje, zdali čítanky a učebnice školy mají být sepsány landsmálem nebo obecným spisovným jazykem“. Později rozhoduje obyvatelstvo hlasováním o jazyku, kterým se má vyučovat v jednotlivých školních okrscích. R. 1896 přichází nový zákon i pro střední a vyšší školy. I do těchto škol se zavádí landsmál vedle obecného spisovného jazyka (riksmál); při maturitní zkoušce je možno vypracovat písemné zkoušky landsmálem nebo riksmálem. R. 1908 pak je landsmál postaven na roveň riksmálu i při zkouškách na universitě.

Šíření landsmálu ve školách souvisí s politickými poměry doby. Strana Venstre (levice) přijímá podporu landsmálu do svého politického a volebního programu. Tak se stává jazykový boj politickou záležitostí, předmětem diskusí a bojů v parlamentě. Tehdy také proniká do nejširších lidových vrstev. Strana Venstre získává ve volbách r. 1897 značnou převahu ve Stortingu (v parlamentě) a tehdy přijímá 260 školních okrsků landsmál. V době zrušení personální unie se Švédskem (1905) následuje 300 okrsků, při zavedení nového pravopisu v první jazykové reformě (1907) dalších 440 okrsků. V r. 1910 užívalo landsmálu jako vyučovacím jazyka 22,7 % všech venkovských školních okrsků, v r. 1920 33,75 %, v r. 1930 34,74 %.⁸ Podle mapy P. Hovdena, kterou jsem měl k dispozici, se vyučovalo ve školním roce 1942/43 v 5563 venkovských okrscích. Z toho ve 2983 okrscích (53,62 %) byl vyučovacím jazykem nynorsk (dříve landsmál) a ve 2580 okrscích bokmál (dříve riksmál). Stav k 1. únoru 1950 podle údajů P. Hovdena⁹ ukazuje, že asi ve 3000 venkovských školních okrscích (54,14 %) je vyučovacím jazykem nynorsk. Tu je ovšem nutno vzít v úvahu, že v městských školách převládá bokmál. Ale i tak je tato statistika výmluvným svědectvím pronikání landsmálu ve venkovských školách. V novější době zavádí státní administrativní pro landsmal název „nynorsk“, pro druhý jazyk název „bokmál“, avšak mnoho Norů užívá nadále označení riksmál. Nové názvy nejsou voleny šťastně, neboť obě jazykové formy jsou literární, knižní jazyk (bokmál) a ve srovnání se starou dobou jsou obě novonorské (nynorsk).

Aby se obě jazykové formy přiblížily a odstranily se nejostřejší rozdíly mezi nimi, byly provedeny tři jazykové reformy. Stručně se o nich zmíníme.

Reforma z r. 1907 se týká jen riksmálu: vylučuje znělé „dánské“ souhlásky *b*, *d*, *g* a nahrazuje je norskými neznělými *p*, *t*, *k*, zavádí norskou plurálovou koncovku *-er* (dán. *dage*, nor. *dager*) a krátí některé infinitivní tvary.

Reforma z r. 1917 se již týká riksmálu i landsmálu. Dosud užívaná *aa* se nyní píše *å*. Hovorová řeč se stává ještě více základem řeči spisovné. Riksmál i landsmál zavádí vedle změn v hláskosloví a tvarosloví tak zvané povinné formy a vedle nich i formy volitelné (*tillatte*, *valgfrie sideformer*). Tak je možno užívat podle úvahy pisatele v riksmálu *språk* vedle *sprog*, *heime* — *hjemme*, *flyge* — *flyve*

v landsmálu sola nebo soli (slunce s urč. členem), visor — viser, myrk — mørk, fyrr — fær.

Reforma z r. 1938 měla pokračovat v dosavadních tendencích. Některé volitelné formy jsou změněny na povinné pro školu a úřady, tyto změny však zacházejí příliš daleko. Landsmál pak opouští mnohé z toho, co bylo jako sblížující zavedeno r. 1917. Tím je oslabena vzájemná důvěra a vůle ke spolupráci. Reforma z r. 1938 měla být prvním radikálním krokem k sjednocení obou norských jazyků. Očekávání se však nesplnilo. Reforma způsobila značné zklamání a rozhořčení.

Již po roce 1917 byly v Norsku vlastně 4 jazykové útvary: riksmál s povinnými formami, riksmál s volitelnými formami, landsmál s povinnými formami, landsmál s volitelnými formami. R. 1938 přicházejí ještě další komplikace: dublety (druhotvary) a vedlejší formy (volitelné jen ve školních písemných pracích). Kromě toho se v literatuře uplatňují dialekty jednotlivých krajů. Zdá se tedy, že v Norsku vládne naprostý jazykový chaos. Již r. 1918 napsal spisovatel Vilhelm Krag pochmurně: „V této zemi není dvou spisovatelů, kteří mají stejný pravopis. . .“¹⁰ Stěžuje si dále, že spisovatelé jsou kromě toho nedůslední a každé noviny v zemi mají svou vlastní normu, takže vzniká jakási jazyková „míchance“, do které přispívá každý redaktor podle svého osobního vkusu.

Jazyková rozkolísanost působí značné potíže zejména ve škole. Podle D. A. Seipa vede cesta z tohoto chaosu prostřednictvím volitelných tvarů. Norské jazykové poměry potřebují více volnosti, ne zakazování a nátlak. Školní úřady se snaží o prosazení radikálních forem podle pravopisu z r. 1938, rodiče dětí však jsou často proti tomuto pravopisu. Největší změny jsou patrné v učebnicích bokmálu s radikálními formami. Učebnice novonorské (nynorsk) nemají tolik změn a proto se hlavní námitky ozývají z tábora riksmálského. Přes odpor veřejnosti se zavádí ve škole bokmál s nejradikálnějšími formami, s t. zv. společnými formami (samnorske former), které se objevují jak v bokmálu, tak v nynorsk a mají být začátkem společného jednotného jazyka. Na cestě k tomuto cíli je škola činitelem nejdůležitějším. Proto věnují škole tolik pozornosti vedle školních úřadů i příznivci i protivníci sblížovacích jazykových tendencí. Škola tu má velkou moc a na cestě za jednotným jazykem má a bude mít rozhodující význam.

Důležitou částí norského jazykového zápolení jsou organizace obou jazykových táborů. Landsmálisté se organizují proto, aby snáze došli svých cílů, riksmálisté, aby uhájili svoje posice.

Již r. 1868 je založena organizace „Det norske Samlag“ (Norské sdružení), jejímž cílem je podporovat landsmálské hnutí. Organizace landsmálské mládeže jsou r. 1896 spojeny v „Noregs Ungdomslag“. R. 1906 je založen „Noregs Mållag“, hlavní mluvčí landsmálského hnutí. Jednotlivé místní landsmálské organizace jsou řízeny informačními a organizačními středisky ve městech („mållkontor“).

Riksmálisté zakládají r. 1899 na popud Bjørnstjerne Bjørnsona svůj první spolek „Riksmålsforeningen“ jako obranné opatření proti vzrůstajícím úspěchům landsmálu, jeho pronikání do veřejné správy a zejména do školy. R. 1909 jsou místní riksmálské spolky sdruženy v ústředním orgánu „Riksmålsforbundet“ (Riksmálský svaz). Po jazykové reformě z r. 1917 zakládají riksmálisté r. 1919 ještě „Riksmålsvernet“ (Obrana riksmálu), kde se má soustředit vědecká péče o riksmál.

Součástí jazykového boje a jazykových reforem jsou také změny dřívějších názvů norských krajů a měst. Opět tu stojí proti sobě dvě skupiny, které v podstatě odpovídají zájmům landsmálu a riksmálu. Landsmálské hnutí se snaží o odstranění nenorských názvů a jejich nahrazení domácími, případně starými norskými jmény. Tak jsou v r. 1918 změněna jména většiny norských krajů a také jejich dřívější dánské označení „amt“ na norské „fylke“. Přes velký odpor některých norských kruhů je r. 1924 prosazena změna jména norského hlavního města. Kristiania má od 1. ledna 1925 opět své staré, původní norské jméno Oslo. Také pro město Trondhjem bylo navrhováno původní označení z 10. století Nidaros. Po velkých sporech mezi landsmálisty a riksmálisty se mění r. 1931 Trondhjem (dánská koncovka -hjem) na Trondheim.

Také jméno celé země je předmětem sporů. Vedle označení Norge se užívá i novonorského (landsmálského) Noreg.

IV. VÝSLEDKY JAZYKOVÉHO BOJE A JEHO DNEŠNÍ STAV

Někteří jazykoví reformátoři v Norsku se domnívali, že k vyřešení jazykového problému v Norsku se dojde revolučním zvratem, nastolením nového jazyka. Zkušenosti však ukazují, že to není uskutečnitelná cesta. Stalinovy práce o jazykovědě potvrzují nesprávnost takových myšlenek:¹¹ „Říká se, že četná fakta míšení jazyků, k nimž v dějinách došlo, dávají důvod k předpokladu, že při míšení se utváří nový jazyk násilným zvratem, náhlým přechodem od staré kvality k nové. To je úplně nesprávné. Na míšení jazyků se nelze dívat jako na ojedinělý akt, který se vyřeší naráz a který přinese své výsledky během několika let. Míšení jazyků je dlouhodobý proces, který trvá celá staletí. Proto se zde nedá mluvit o žádných náhlých zvratech.“ A na jiném místě:¹² „Dějiny zaznamenaly neobyčejnou vytrvalost a ohromnou odolnost jazyka proti násilné asimilaci. Někteří historikové, místo aby důkladně vysvětlili tento jev, omezují se jen na údiv. K údivu tu však není žádný důvod. Odolnost jazyka je vysvětlitelná odolností jeho gramatické stavby a základního slovního fondu.“

Jazykový vývoj v Norsku je přirozeným následkem norských dějin.¹² Zvláštní situace, do které se jazykově Norsko dostalo, byla způsobena tím, že k moci v Norsku přišli Dánové s řečí velmi příbuznou norštině.

Jazykový boj, který vznikl po odloučení Norska od Dánska, zejména pak v polovině 19. století po vytvoření landsmálu, se rozšířil do nejširších vrstev lidových a způsobil větší vypětí sil, vůle a všech duševních vlastností, přinesl zvýšený zájem o norský jazyk a o norské dějiny. Tím přispěl ke zvýšení celkové úrovně národa.

Tím, že byl lidový jazyk (landsmál) postaven na roveň riksmálu a že byly později dány možnosti užívat různých volitelných tvarů, uvolnily se bohaté literární prameny ve venkovských krajích. Snad je v tom jedna z příčin, proč norská literatura byla ve stálém rozvoji a rozkvětu i po velké době Bjørnsonové a Ibsenové.¹³

Landsmálská literatura, zejména v lyrice, je bohatým kulturním přínosem. Jsou to literární hodnoty plně uznávané i v táboře riksmálském. Avšak jazykové změny, pokud již nejde o příliš radikální zásahy nové doby, se projevují příznivě v literární tvorbě všeobecně. Jazyková nestálost, dvojí jazyk, volitelné formy, které se jinak projevují jako jazykové oslabení, dávají norským spisovatelům bohaté možnosti vyjadřovací a značnou tvůrčí volnost. Spisovatelé v Norsku se také vyznačují svérázným stylem a téměř každý z nich užívá osobitě svého jazyka. Většina spisovatelů se řídí pravopisem z r. 1917 nebo umírněným pravopisem z r. 1938, avšak je jen velmi málo těch, kteří by psali přesně podle normy z r. 1938.

K hájení svých zájmů vydává Riksmålsforbundet od r. 1950 nový měsíčník *Ordet. Tidsskrift for fri sprogutvikling* (Slovo. Časopis pro svobodný jazykový vývoj.) — První číslo vyšlo v březnu 1950. Je obrazem současného jazykového stavu v Norsku s hlediska riksmálského. Ankety v tomto časopise, stejně jako články o jazykových problémech v norském denním tisku, ukazují, že bokmál s radikálními formami (samnorsk), jak se objevuje ve školních učebnicích a v úředních listinách, je většinou odmítán. Riksmålsforbundet tu zaujímá postoj zcela záporný.

Z prvního čísla časopisu *Ordet* vybíráme několik odpovědí spisovatelů na otázky, co soudí o „samnorsk“ a zdali užívají tohoto jazyka jako výrazového prostředku:¹⁴

„Samnorsken . . . není ani ryba ani rak a ničí oba jazyky.“

(I. Møller)

„Riksmål a landsmål jsou dva jazyky, oba mají sílu a bohatý svéráz. ‚Samnorsken‘ se vyznačuje podivuhodně nezvučnou chudobou. Je foneticky rozháraný a bolestně nemuzikální.“ (Divadelník Ernest Orvil.)

Pozoruhodná je odpověď, kterou napsal známý novonorský spisovatel a básník Tarjei Vesås. Protože charakterizuje umírněné mínění novonorského tábora, je uvedena celá:

„Ve školních knihách není ještě ‚společný norský jazyk‘ (samnorsk), to jsou první kroky k přiblížení s obou stran. Vyznačují se hledáním, jazykovým chaosem, který tu dnes prostě je a z něhož chceme vyváznout. V některých uších to skřípe a myslím, že nejčastěji lidé reagují proti tomuto jazyku proto, že jsou zvyklí na jiný jazyk.

Generace, která vyrůstá s novým jazykem, nebude mít takových pocitů a jazyk, jakmile se vytríbí, bude pěkný a všude upotřebitelný.

Jestliže nyní dostaneme široce založený jazykový výbor, vybraný z institucí, které pěstují jazyk každá na svém poli, a tento výbor bude poradním orgánem pro stát, nebude diktátu z ministerstva.¹⁵

Nemyslím, že prožívám nějaký hotový společný norský jazyk (samnorsk). Jsem však přesvědčen, že tím jazykem budou psány stejně dobré věci. Sám za sebe řeknu, že pravopis z r. 1938 na mne působil jako osvobození, dal mi jaksi větší možnost pohybu.“

Spisovatel a žurnalista H. Geelmuyden m. j. odpověděl:

„...Náš současný norský jazykový chaos má . . . jeden světlý bod: schopný člověk nemůže být sociálně a hospodářsky utlačován (v originále: kan ikke holdes ned — nemůže být držen dole, pozn. M.) pro svůj dialekt nebo celkem pro svou řeč . . . Norský jazykový spor byl pro svoje historické pozadí téměř nerozlučně spojen s třídním bojem a se sociálním a hospodářským vyrovnáváním . . .

Dříve jsme měli dánské koncertní křídlo . . . Dejte nám norské koncertní křídlo . . .!“

„Píši tím jazykem, kterým myslím, a není možno myslet v ‚samnorsk‘.“

(Peter Magnus)

Podobné obtíže se objevují ve škole. Ve školách, kde se neučí přímo novonorsky, je situace složitá. Na národních školách jsou zaváděny knihy psané t. zv. „Oslo-normalen“, t. j. radikálním bokmálem (samnorsk). Na vyšších školách se učí většinou normálním bokmálem. I když se někteří učitelé na základě svých zkušeností vyslovují proti „samnorsk“, jsou vázáni nařízením školních úřadů. Jedni odmítají „samnorsk“, jlní jej přijímají bez výhrad, mnozí v zásadě souhlasí s jazykovou politikou, avšak mají námítky proti jednostrannému postupu. Pravopis dětí je velmi nejistý a projevuje se tak i při písemných maturitních zkouškách.

Učitelé si stěžují na „modernisování“ starších norských autorů, jejichž díla jsou podle nařízení ministerstva školství upravována pro školní potřebu do bokmálských forem. Nedbá se vždy potřebné obezřetnosti a piety. Na druhé straně ovšem vzniká problém, že dnešní norská mládež nebude rozumět dílům klasických norských spisovatelů, literatuře, která je chloubou Norska.

Postoj mnohých riksmálistů k dnešnímu stavu je rozhořčený a odmítavý. Riksmálisté byli nuceni ustoupit z mnohých posic a postup úředních míst ve prospěch nynorsk nebo bokmálu, který je považován za poloviční nynorsk, je nutí dále ustupovat. Tu jde nejen o posice jazykové, ale i o hospodářské, politické a sociální postavení, v neposlední řadě boj o místa, o uplatnění. Kdysi volal

landsmål po zrovnoprávnění s riksmålem. Dnes volá riksmål po zachování rovnoprávnosti s nynorsk.

Jazykový boj byl pro riksmål omlazovacím procesem. Riksmål dostal impuls k rychlejšímu vývoji a k ponorštění. Kdyby nebyl tak schopný přizpůsobit se novému stavu a přijímat norské výrazy z dialektů a landsmálu, snad by byl již poražen. Riksmálisté dosud většinou odmítají název bokmål a tvrdí, že je to nyní umělý, nepřirozený jazyk. Bokmálu se také vytýká, že se snaží zakrýt dánský původ riksmálu za každou cenu a proto v některých směrech zase dostává švédský nátěr. Riksmål má proti landsmálu (nynorsk) značnou výhodu v bohatství abstraktních, technických a vědeckých výrazů. Landsmål má nedostatek abstrakt, vědecká a technická terminologie se teprve tvoří. Naproti tomu má landsmål velké bohatství ve výrazech pro přírodu, hospodářský venkovský život a pro líčení venkovského prostředí. Riksmål (bokmål) má spíše ráz hovorový, kdežto landsmål (nynorsk) je poněkud konservativní.

Nynorsk, tedy landsmål současné doby, je značně puristický a někteří jazykoví fanatikové navrhuji vymýcení všech výrazů, které jen poněkud připomínají cizí původ. Tak r. 1940 vydal Enok Opsund slovník, v němž navrhuje „nahrazení“ asi 6000 slov z riksmálu (bokmálu) jinými či novými výrazy.¹⁶ Často je několik výrazů nahrazeno jedním, takže mizí jazykové odstínění. Takový postup, připomínající německý a islandský purismus, naráží v táboře riksmálistů pochopitelně na prudký odpor.

Hlasy z obou táborů ukazují, že jazykový boj přechází nebo brzy přejde na jiné pole. Nejde a nemůže již jít o vzájemné potírání obou jazyků, nýbrž o spolupráci, dobrovolnou a uvědomělou, na cestě k jednotnému jazyku, ke kterému se musí dojít. A jde o společnou frontu a společný boj proti nepřirozeným zásahům do obou jazyků.

Svědectvím pro nový směr v současném jazykovém vývoji v Norsku jsou „Směrnice pro Riksmålsforbundet“, které Riksmålsforbundet přijal v červnu 1950.¹⁷ Citujeme:

„Riksmål je živoucí řeč, tedy řeč ve vývoji... Slovní zásoba riksmálu je shromážděna ve Slovníku riksmálu (Riksmålsordboken) a má tam pravopis (1917), který není nikterak zastaralý a nepotřebuje dnes žádné změny... třebaže pravopis z r. 1938 přišel příliš brzy a v mnohých bodech jde příliš daleko... , bylo by možno považovati jeho umírněné formy za riksmål poněkud schopný užívání.

Naproti tomu radikální formy, ‚de samnorske, lereboksnormalen‘, nemají nic společného s riksmålem. Nejsou jazykem. Jsou jen prostředkem, vynalezeným k vymýcení jazykového citu našich dětí... .

Nemůžeme... bojovati proti landsmálu, aniž tím bojujeme proti jednomu z hlavních proudů norského kulturního života. (Podtrženo zde.) Boj je nutno zaměřiti proti společně norskému ‚bokmálu‘ a proti zákonodárství, které nám chce vnutiti tuto jazykovou náhražku.“

Svědectvím z tábora novonorského (landsmálského) je usnesení, které přijal Noregs Mållag na své výroční schůzi začátkem července 1950 v Ålesundu na návrh mladého novonorského filologa Fridtjofa Sørbo z Bergenu.¹⁸ Usnesení, které bylo přijato přes varování předsedy shromáždění 43 hlasy proti 32 hlasům, žádá Storting, aby bylo odloženo rozhodnutí o stálém jazykovém výboru (språknemnda) až do doby, kdy bude tato záležitost důkladněji probрана a objasněna. Sørbo odůvodnil svůj návrh tím, že „by bylo zradou na díle Ivara Aasena a celém landsmálském hnutí, kdyby se Noregs Mållag nepostavil proti linii společné norštiny (imot samnorsk-lina). Usnesení i jeho odůvodnění vyvolalo bouři v novonorském

táboře. Avšak je důkazem, že i zde začíná pronikat umírněný názor a že je na obzoru společná základna pro spolupráci riksmálu s nynorsk.

Fridtjof Sørbo dovedl již několikrát odvážně při svém mládí vyslovit svoje názory na jazykový problém, které se nikterak nekryjí s dřívější oficiální jazykovou politikou novonorských kruhů. V článku o poměru riksmálu k landsmálu v 1. čísle časopisu *Ordet*¹⁹ uvádí Odd Eidem Sørboovy výroky ze studie „Målreising eller målrot“ v časopise *Samtiden*. Sørbo říká zvucnou novonorštinou, že bokmál (riksmál) má v Norsku stejné oprávnění jako nynorsk a že jeho kultura je nezbytným článkem norské národní kultury. (Podtrženo zde.) Je třeba, aby všichni Norové hleděli vážněji na jazykovou otázku než dosud. „Jak nemyslíci mohou být mnozí lidé,“ říká Sørbo, „ukazuje na příklad plán, který před rokem (tedy asi r. 1949 — pozn. M.) přinesl známý profesor a spisovatel — o společné norštině (samnorsk) již v roce 1950! A vedoucí v Noregs Mållag dlouho měli v úmyslu žádat, aby se nynorsk stal jediným (státním) jazykem (*riksmålet*) od roku 1950. V prvním případě nezáleželo na tom, jak kvalitní bude jazyk. Ve druhém, zdali bude užito násilí.“²⁰ Není možno zničit oba jazyky. Je nutno podržet je ještě po nějakou dobu, až oba harmonicky splynou. A nedojde-li k tomu „za našeho života, přijdou generace po nás“.

V jiném článku (*Dagbladet* z 6. 5. 1946), který cituje Arnulf Øverland ve své knížce „Jak často budeme měnit jazyk?“²¹ praví Sørbo: „Podle mého názoru je nejlepší cestou k jedinému norskému jazyku, když se oba jazyky nechají v pokoji žít a vyvíjet se; tak časem dostaneme jediný norský jazyk... Musíme konečně zanechat... vtluokání nynorsku do městského obyvatelstva.“ (Zdůrazněno námi — M.)

Norská jazyková situace „není zábavná a není lehká“ (D. A. Seip). Je výsledkem pohnutých norských dějin. Dva jazyky žijí vedle sebe již celé jedno století, bojují spolu a snaží se nalézt společnou cestu. V přechodné době se projevuje pochopitelná jazyková nestálost a často chaos. To však je jeden stupeň ve vývoji, který osvobodil a obohatil norštinu a vytvořil předpoklady pro jedinou společnou řeč budoucích generací.

Dnes je již zřejmé, že ani nynorsk ani bokmál nebude vítězem v norském jazykovém boji. Vzájemný vliv a přibližování i bez násilných zásahů přivede v budoucnosti oba spisovné jazyky ke společnému celonárodnímu jazyku. Bude to jazyk mezi riksmálem a landsmálem, snad poněkud blíže landsmálu, jazyk, který v sobě sloučí nejlepší hodnoty obou dnešních jazyků. Tehdy skončí jazykový spor v Norsku.

JAZYKOVÉ UKÁZKY

1° Ukázky riksmálu a landsmálu pro srovnání (do r. 1917) z čítanky pro nár. školy od N. Rolfsena a B. Støylena podle F. Meyena, „Riksmålsforbundet“ und sein Kampf gegen das Landsmål, Leipzig 1932, str. 87 n.

A. Před r. 1907.

a) Riksmål: Grisen. Det var en gang en gris som bodde tæt ved en kongs-gaard. Saa var det en dag at alle de andre var i kirken, og da syntes grisen det var stusligt, og saa rusled han op-over til kongs-gaarden...

b) Landsmål: Grisen. Det var ein gong ein gris som budde tett att-ved ein kongsgard. So var det ein dag alle dei andre var i kyrkja, og daa tykte grisen det vart stusselegt, og so ruslad han i veg upp til kongs-garden...

B. po r. 1907.

a) Riksmål: Grisen. Det var en gang en gris som bodde tæt ved en kongsgaard. Saa var det en dag at alle de andre var i kirken, og da syntes grisen det var stuslig, og saa ruslet han op over til kongs-gaarden...

b) Landsmål: Grisen. Det var ein gong ein gris som budde tett att-ved ein kongsgard. So var det ein dag at alle dei andre var i kyrkja, og daa tykte grisen det vart stuslegt, og saa rusla han i veg upp til kongs-garden...

C. Po r. 1917.

a) Riksmål povinný: Det var en gang en gris som bodde tett ved en kongsgård. Så var det en dag at alle de andre var i kirken, og da syntes grisen det var stusslig, og så ruslet han oppover til kongs-gården...

b) Riksmål volitelný: Det var en gang en gris som bodde tett ved en kongsgard. Så var det en dag at alle de andre var i kjerka, og da syntes grisen det var stusslig, og så rusla han oppover til kongsgarden...

c) Landsmål povinný: Det var ein gong ein gris som budde tett att-ved ein kongsgard. So var det ein dag alle dei andre var i kyrkja, og da tykte grisen det vart stussleg, og so rusla han i veg upp til kongs-garden...

d) Landsmål volitelný: Det var ein gong ein gris som budde tett att-ved ein kongsgard. Så var det ein dag alle dei andre var i kyrkja, og da tykte grisen det var stussleg, og so rusla han i veg opp sil kongsgarden...

D. Ukázka bokmálu podle čítanky N. Rolfsena — H. Bergersena, vydání z r. 1950, schváleno 10. června 1950 ministerstvem školství.

Bokmål: Det var en gang en gris som budde tett ved en kongsgard. Så var det en dag at alle de andre var i kjerka, og da syntes grisen det ble stusslig, og så rusla han oppover til kongsgarden...

2° Didrik Arup Seip, ukázka z 3. (1919) a 12. (1950) vydání knihy

En liten norsk sproghistorie, Kristiania 1919³,

En liten norsk språkhistorie, Oslo 1950¹²:

a) z 3. vydání (1919), str. 33:

Striden om navnet på skriftsprogget var en strid om ord; den blev avløst av en strid om realiteter; det var Wergeland som gav støtet til det da han ikke lenger vilde nøie sig med „navnet av et skriftsprog“.

b) z 12. vydání (1950), str. 30:

Striden om navnet på skriftspråket var en strid om ord; den ble avløst av en strid om realiteter; det var Henrik Wergeland som ga støtet til det da han ikke lenger ville nøye seg med „navnet av et skriftsprog“.

3° Fridtjof Sørbo, Måltreising eller målrot, Samtiden, podle citátu v článku Odd Eidem-a, Om vårt forhold til nynorsken, Ordet č. 1, brezen 1950, Oslo, str. 14.

Ukázka nynorsk.

„Det er i det heile på tide at folk ser alvorlegare på målsprøsmålet enn dei har gjort til denne dag. Kor tankelause mange kan vera, syner til dømes den planen ein kjend lektor og bokmann lanserte for eit års tid sidan — om samnorsk alt i 1950! Og leidarane i Noregs Mållag hadde lenge i tankane å krevja at nynorsk skulde vera einaste riksmålet frå 1950. — For den eine kom det altså ut på eitt kva kvalitet målet fekk. For den andre om det vart nytta tvang.“

V převodu -do riksmálu zní ukázka asi takto:

„Det er i det hele på tide at folk ser alvorligere på målsprøsmålet enn de har gjort til denne dag. Hvor tankeløse mange kan være, viser for eksempel (den) planen en kjent lektor og skribent la fram for et års siden — om samnorsk alt i 1950! Og lederne i Noregs Mållag hadde lenge i tankene å kreve at nynorsk skulle være eneste riksmålet fra 1950. — For den ene kom det altså ut på ett hvilken kvalitet målet fikk. For de andre om det ble nyttet tvang.“

4° Ukázky, jak jsou starší texty norských autorů upravovány pro školní potřebu do bokmálu.

a) Jonas Lie, Hunørnen. Novela. — Úprava v čítance N. Rolfsena — Sverre S. Amundsena Podle Ordet I, 3, str. 86.

Původní text

„...Hunørnen løftede sig høiere og høiere, indtil Ekkoet av den Skrig ikke længere lød i Fjeldensomheten. Den kredede speide...“

Upravený text

„...Hunørna løfta seg høggre og høggre alt til ekkoet av skriket ikke lenger lød i Fjellensomheten. Den kretsa og speida...“

b) Alexander Kielland, *Mennesker og Dyr*. — Úprava v „Heime og ute“, sv. 2B (M. Munch — S. Svensen). Podle Ordet I, 1, str. 22.

Původní text

„...Strax prøver den Lille at gjøre det etter, falder overende i Grasset på sine elendige Benpinder og reiser sig op igjen...“

Upravený text

„...Straks prøver lammet å gjøre det etter, faller over ende i graset på de skrøpelige Beinpinnene sine og reiser seg igjen...“

POZNÁMKY

¹ J. V. Stalin, *O marxismu v jazykovědě*, Svoboda 1950, str. 21.

² E. Walter, *Jazykový boj v Norsku*, v čas. Bratislava 3, 1929, 7—35.

³ Fr. Kaldá, *Historický nástin severských řečí*, tamže, 1—6.

⁴ Stalin, *Marxismus a národnostní otázka*, Praha 1952, str. 17.

⁵ P. A. Munch se vyslovuje velmi pochvalně o gramatice i o slovníku a hodnotí Aasenovu přesnost a jasnost. Islandský jazykozpytec a profesor severské filologie na kodaňské univerzitě Finnur Jónsson (1858—1934) prohlásil, že nikdy neviděl lepšího slovníku.

⁶ D. A. Seip, *Norsk språk og skolen i dag*, Oslo 1950, str. 5.

⁷ Podle P. Hovden, *Frå folkemål til riksmål*, Oslo 1938, v cit. F. Meyen, *Riksmålsforbundet und sein Kampf gegen das Landsmål*, Leipzig 1932, str. 24.

⁸ Podle statistiky u F. Meyena, *Riksmålsforbundet* . . .

⁹ Peder Hovden, *Kart over opplæringsmålet i folkeskolen*, Oslo (bez data)

¹⁰ Seip, *Norsk språk* . . . , str. 6. — ¹¹ Stalin, *O marx.* — 11a.) Tamže 24.

¹² D. A. Seip, *Norsk språkutvikling ve- sborníku Studier i norsk språkhistorie*, Oslo 1934, str. 297 n.

¹³ M. Sandvei, *Språkstriden i Norge*, Stockholm 1938.

¹⁴ Ordet č. 1, 1950, 4 n.

¹⁵ Jazykový výbor (språknemnda) je poradní sbor se zastoupením všech zainteresovaných stran. Dosud se vytykalo ministerstvu školství, že provádí jazykovou diktaturu bez slyšení obou jazykových táborů.

¹⁶ Podle S. Aarflot, „Samnorsken“ i renkultur, Ordet 3, 1950, 59 n.

¹⁷ Ordet 5, 1950, 117 n. — ¹⁸ Tamže 134.

¹⁹ Ordet 1, 1950, 10 n.

²⁰ Viz v originále jako ukázkou nynorsk (ukázka č. 3).

²¹ Arnulf Øverland, *Hvor ofte skal vi skifte sprog?* Oslo 1948, 2. vydání, str. 20 n.

Překlad jazykových ukázek

¹⁰ Prasátko. Bylo jednou jedno prasátko, které bydlilo blízko (těsně u) královského dvora. Když jednoho dne byli všichni ostatní v kostele, zdálo se prasátku, že je to nudné a tak se (pomalu) vydalo vzhůru ke královskému dvoru.

²⁰ Spor o název spisovného jazyka byl sporem o slova; byl vystřídán sporem o skutečnosti (reality). Byl to Wergeland, který k tomu dal popud, protože se již nechtěl spokojit jen s „názvem spisovného jazyka“.

²⁰ Citováno v textu na str. 58.

⁴⁰ a) Orlice se zvedala (letěla) výš a výše, až ozvěna křiku již nezněla horskou samotou. Kroužila pátravě . . . (V upraveném textu: . . . Kroužila a pátrala . . .)

b) Jehňátko se ihned pokouší o napodobení (to napodobit), převálí se na svých ubohých nožičkách do trávy a opět se zvedá . . .

К ПРОБЛЕМАТИКЕ ДВУХ ЛИТЕРАТУРНЫХ ЯЗЫКОВ В НОРВЕГИИ

В Норвегии имеются два литературных языка. Оба языка живы, употребляются в школах и правительственных учреждениях, на обоих написана богатая литература. Сто лет уже живут оба языка совместно, борются друг с другом; в настоящее время появляется стремление найти общий путь к образованию единого норвежского языка.

Это особое положение было вызвано овладением в XIV веке датчанами Норвегией, язык которых очень близок норвежскому. Датское административное управление, школьное и религиозное воспитание, хозяйственные и политические обязательства способствовали победе датского языка в Норвегии. Однако в отдаленных уголках страны, в горах и в приморье, сохранились в народе диалекты, продолжающие существование богатого литературного норвежского языка средних веков. В 1814 г. Норвегия освобождается от владычества Дании и датский язык в Норвегии подвергается постепенно сильному воздействию норвежских диалектов. В силу этих обстоятельств создается „riksmål“, названный позже „bokmål“. В половине XIX века Ивар Аасен образует из норвежских диалектов новый язык, „landsmål“, в настоящее время носящий название „nynorsk“. Однако скоро возникает между „riksmål“, и „landsmål“ языковая борьба, принадлежащая к самым выдающимся событиям в культурной и политической жизни Норвегии.

Посредством трех реформ должны были оба языка сблизиться и слиться на основе общих уже для них грамматических форм. Последняя реформа из 1938 г. окончилась неудовлетворительно и против нее возражают оба языковых лагеря, но особенно сторонники „riksmål“. Все надежды радикальных реформаторов обречены к школе, так как она должна в течение кратчайшего срока обеспечить стране единый общенародный язык. Официальные места поддерживают „nynorsk“ и стремятся устранить „riksmål“ („bokmål“). Некоторые представители новонорвежского движения, упрямо защищая „nynorsk“, заходят слишком далеко в их пуризме.

Однако с появлением в последнее время новых людей и вследствие того и новых мыслей разрастается надежда на разрешение языковой проблемы. Взаимное воздействие и сближение обоих литературных языков поведет в будущем без насильственных вмешательств к образованию единого общенародного языка. Этот язык будет стоять между „riksmål“ и „landsmål“, может быть и немного ближе к „landsmål“. Это будет язык объединяющий лучшие качества обоих современных языков.

(Примечание: „riksmål“ надо читать „риксмол“, „landsmål“, — „лансмол“.)

ZUM PROBLEM DER BEIDEN SCHRIFTSPRACHEN IN NORWEGEN

In Norwegen sind zwei Sprachen im Gebrauch. Beide sind lebendige Sprachen, beide werden in Schule und Amt angewandt, beide können sich mit reicher Literatur ausweisen. Schon ein ganzes Jahrhundert leben sie nebeneinander, kämpfen mit- und gegeneinander und streben in der neueren Zeit danach, eine gemeinsame und einheitliche, für alle Norweger verbindliche Nationalsprache zu schaffen.

Diese sonderbare Lage ist dadurch verursacht worden, daß Norwegen vom 14. Jahrhundert an von Dänemark, einem Land mit engverwandter Sprache, beherrscht war. Die dänische Verwaltung, Schul- und Religionserziehung, wirtschaftliche und politische Gegebenheiten verschafften der dänischen Sprache ein Übergewicht und schließlich auch den Sieg über die norwegische. In abgelegenen Fjordstälern und Seelandschaften Norwegens blieben jedoch Dialekte erhalten, die wohl als Fortsetzung der reichen norwegischen Sprache des Mittelalters aufgefaßt werden können. Nachdem sich Norwegen im Jahre 1814 von Dänemark losgelöst hatte, wurde das Dänische in Norwegen durch heimische Mundartelemente beeinflußt und so allmählich norwegisiert. So entsteht das Riksmål, später Bokmål benannt. Um die Mitte des 19. Jahrhunderts erweckt Ivar Aasen aus norwegischen Mundarten eine neue Sprache zum Leben, das Landsmål, heute allgemein als Nynorsk bezeichnet. Bald kommt es zwischen Vertretern der beiden Richtungen zum Sprachkampf, der als eines der bedeutendsten und folgenschwersten Ereignisse im kulturellen und politischen Leben der Norweger anzusehen ist.

Drei Reformen sollten beide Sprachen einander näherbringen und sie in beiderseitig annehmbaren Formen vereinigen. Die zuletzt im Jahre 1938 durchgeführte Reform hat nicht den gewünschten Erfolg gebracht, von beiden Seiten wurden Einwendungen erhoben, namentlich von Anhängern des Riksmåls. Radikale Reformatoren setzen ihre Hoffnung auf die Schule, mit deren Hilfe in Kürze eine einheitliche Nationalsprache hätte geschaffen werden sollen. An offiziellen Stellen wird das Landsmål (Nynorsk) bevorzugt und dieses ist bestrebt das Riksmål zu verdrängen. Einige hartnäckige Vertreter der neonorwegischen Bewegung (Nynorsk) unterliegen stark dem Purismus.

Aber schon tauchen neue Menschen und Ideen auf, die in uns die berechtigte Hoffnung aufkommen lassen, daß jede der beiden Richtungen den Weg zur gemeinsamen Lösung des Sprachproblems finden wird. Gegenseitige Annäherung und Beeinflussung auch ohne gewaltsame Eingriffe wird beide Schriftsprachen zur gemeinsamen Nationalsprache hinführen. Es wird wohl eine Sprache zwischen dem Riksmål und dem Landsmål sein, sie wird vielleicht dem Landsmål nächstehen. Und diese Sprache wird das Wertvollste der beiden heutigen Schriftsprachen in sich vereinigen.